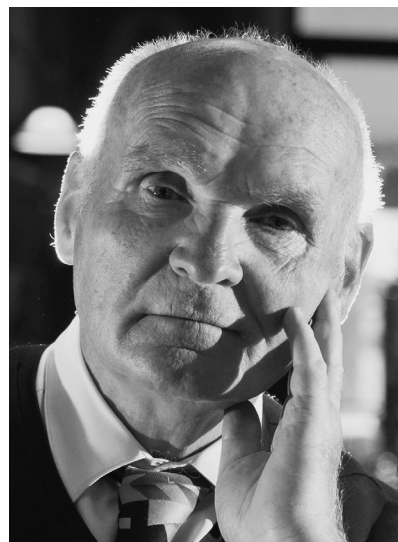

Megkülönböztetni az ízletest a hitványtól

Beszélgetés Ircsik Vilmos íróval, műfordítóval

Ircsik Vilmos a német irodalom kiváló tolmácsolója és a magyarországi németiség történetének avatott szociográfusa. Felsőfokú tanulmányait az ELTE magyar–német–orosz szakán végezte. Irodalmi munkásságát az ELTE diáklapja, a Tiszta szívvel nemzedékében kezdte. Az ezredfordulón Magyar Napló-nagydíjban, 2005-ben Szabó Zoltán-díjban részesült, 2006-ban különdíjjal jutalmazták az Irodalmi Jelen regény pályázatán. Hat alkalommal nyerte el a Magyar Írószövetség és a Honvédelmi Minisztérium közös pályázatának különböző kategóriájú díjait. Legutóbbi műfordításai közül kiemelkedik Heiner Müller összes versének magyarra átültetése, *A boldogtalan angyal* címmel. Veszprémben él.

– *Egy szellemileg igényes embertől alighanem elvárható, hogy törekedjék megismerni a saját lakóhelyét, a gyökereit. Különösen élvezetes elmélyedni egy-egy település nevének elemzésében, történetében. A Te szülőfalud, a Veszprém megyei Városlőd esetében mi az etimológiai háttér?*

– Ez a Bakony egyik legősibb települése. Az oklevelek már 1270-ben említik Leveld, illetve Lövöld formában, amely a lő ige v tövének származéka. Az elnevezés onnan ered, hogy a középkorban királyi vadászok vagy inkább erdőkerülők lakták, akiknek foglalkozásában a lövés, azaz a vad elejtése vagy a vadászó ártalmatlanná tétele fontos szerepet játszott. A Lövöld alak a város melléknévvel bővülve, Warasleveldként 1531-ben bukkan fel először, és aztán némi hangváltozással és rövidüléssel ebből alakult ki a mai Városlőd. A város előtag egyébként a falu határában található egykori Hölgykő várára utal, amelynek börtöne és falainak romjai nyilvánított műemlékként ma is láthatók. És ha már ennyire belemerültem a nyelvészkedésbe: a *hölgy* akko-

riban még menyétet jelentett, csak a XVIII. században, a nyelvújítás egyik szóalkotási módjával, a táj-szavak köznyelvivé tételével nyerte el mai jelentését. Néhány évvel ezelőtt a Szépművészeti Múzeum egy kiállításán nem kis büszkeséggel fedeztem fel Leveldet a XVI. század elején készült első Magyarország-térképen, olyan rangos történelmi helyek társaságában, mint Veszprém, Vázsony, Tihany, Fehérvár, Buda... Nem véletlenül, hiszen a leveldi karthauzi kolostor akkoriban kulturális központnak számított, maga a település pedig mezővárosi rangot kapott. Itt írta hosszú éveket, és fejezte be egy évvel a mohácsi vész után, 1527-ben a Karthauzi Névtelen a kor legjelentősebb magyar nyelvű irodalmi alkotását, a prédikációkat és legendákat tartalmazó Érdykódexet, amelyet első ismertetőjéről, Érdy Jánosról neveztek el.

– *Feltételezem, a török hódoltság idején Leveld teljesen megsemmisült, a kolostorral együtt...*

– Igen, de a kolostor címerpajzsos, karthauzi kereszties kövei megmaradtak. Ezeket az idők folyamán részben beépítették a plé-

bániát körülvevő bástyafalba, a falusi porták kőkerítéseibe, részben belőlük emelték az első világháborús hősök emlékművét, rajta apai nagyapám, Andreas Klein nevével, aki huszonnyolc évesen esett el valahol Galíciában. Szóval ezen a településen még a kövek is a történelemtől mesélnek, akárcsak egy patinás városban. És ha már a köveknél tartunk: a XIX. század elejétől 1950-ig híres kőedény- és majolikagyár működött itt, amely fénykorában, az első világháború után több mint száz embernek adott munkát. Akkori tulajdonosa, egy budapesti mérnök, Iglauer István ügyes üzletember volt. Nemcsak a gyárat virágoztatta fel a helyi népművészeti hagyományokra támaszkodva, hanem strandot és alpesi stílusú villát is épített. A villa ma már a falu történelminek mondható nevezetességei közé tartozik. Aztán a gyárat az államosítás után egyesítették a herendi porcelángyárral, és lassanként elsorvasztották. A szocialista iparfejlesztésben nem sokat számított egy művészi igényekkel dolgozó manufaktúra. Pedig nem holmi falusi kócerájról volt szó. A kiegyezés körüli idők-

Szüleim ünneplőben

ben, akkor még Mayer György néven itt tanult bele a szobrászkodásba a Hősök terei millenniumi emlékmű alkotója, Zala György, aki árvaságra jutva a gyár tulajdonosánál, nagybátyjánál nevelkedett. Itt járt iskolába, itt látott először mintázást a köedénygyárban, és nyilván maga is megpróbálkozott vele.

Ami a további hírességeket illeti: a falu szülötte Peyer Károly, a magyar szociáldemokrata mozgalom kiemelkedő politikusa, akinek nevét a mi nemzedékünk a „rongy árulók” között, a Bethlen Istvánnal kötött paktum miatt szitokszóként ismerte meg, és aki 1947-ben Rákosi Mátyásék elől Amerikába menekült. New Yorkban halt meg, jelképes időpontban, 1956. október 25-én. Ma már természetesen emléktáblája van a kultúrház falán.

– *Mielőtt végleg elmerülnék a XX. század sorsfordító napjaiban, még térjünk vissza a szülőfalu félbehagyott történetére!*

– A XVIII. század elején az elnéptelenedett vidékre katolikus ba-

zorokat és frankokat telepítettek be, akik visszahódították a természetből, és ismét termővé tették az elvadult földeket. Köztük voltak az én apai őseim is. A környéken egyébként egyetlen település élte túl a török időket: a rádiós és televíziós műsorokból ismert nyelvész, Lőrincze Lajos faluja, a zömében református, nemesi lakosságú Szentgál, amely szó szerint egy köhajtásnyira van Városlódtól. A többi helység, a porcelánjáról híres Herend, továbbá Mádl Ferenc szülőfaluja, Bánd, a mangánbányájáról ismert Úrkút, Városlód ikerfaluja, Kislód, a festői fekvésű Farkasgyepű – hogy csak néhányat említsek – északon Pápaig, keleten Veszprémig, nyugaton Ajkáig egészes, összefüggő német ajkú tömböt alkotott, így aztán az ott élők egészen a második világháború végéig megőrizhették anyanyelvüket, kultúrájukat, szokásaikat.

– *A felmenőid is Városlódon születtek?*

– Részben magyar ajkú anyai őseim Bakonybélből származnak, ők szlávok lehettek, és még vala-

mikor a középkorban kerültek ide, az idők folyamán pedig teljesen elmagyarosodtak. Anyai dédapám, Ircsik György értelemszerűen csak magyarul tudott, viszont fia, András, aki Városlódra nősült, nagyanyám mellett megtanult valamelyest németül is.

Az 1948-as kitelepítés gyökereiben megváltoztatta a falu etnikai és felekezeti összetételét. A kollektív bűnösség jegyében a több mint kétezer lelkes nagyközség mintegy negyedét kitelepítették Drezda környékére, a helyükre pedig ugyanolyan sorsú, részben katolikus, részben református felvidéki magyarok jöttek Kassa környékéről, Perényből és Gömörből. A sors iróniája, hogy a perényiek között, olyan nevéek voltak, mint Hefler, Krózser, Tomhauzer, Gajzer, Rick, vagyis réges-régen elmagyarosodott németek – vagy olyanok, mint például Kléri, akik viszont alighanem elnémetesedett franciákból lettek magyarrá a Kárpát-medence olvasztótégelyében.

– *Ezt a kegyetlen kitelepítősdit a kommunista évtizedekben úgy becézték: lakosságcsere...*

– Három-négy évvel ezelőtt az ottani német–magyar baráti társaság meghívására több mint egy hetet töltöttem Münsterben és Kölnben. Előadásokat tartottam a magyar irodalomról, a magyarországi németek helyzetéről és irodalmáról, különös tekintettel Valéria Kochra vagy Koch Valériára, aki két nyelven írt verseivel egészen komoly lírai életművet hagyott maga után. És persze felolvastam a saját műveimből. Az egyik ilyen felolvasás után kötetlen beszélgetés következett, és valaki megjegyezte, hogy a magyarországi németeknek igazán nincs okuk panaszra, hiszen itt befogadták, és soha

nem üldözték őket. A nyelvüket pedig szabadon gyakorolhatták, ő mindennap hallotta őket beszélni iskolába menet, a városba tartó buszon. Tökéletesen igaz, válaszoltam neki. Kivéve a kitelepítésüket. Mert az tragikus és embertelen volt, még akkor is, ha a háború utáni frusztrált magyarság önigazolásként követte el, ráadásul erős külföldi nyomásra, és még akkor is, ha a németek elleni akciókba akkor minden belefért. Ebben maradtunk, aztán bemutatkoztunk egymásnak. Vitapartnerem, akivel olyan szépen dülőre jutottunk, Bella István volt. A költő Bella István unokatestvére. Mérnökemberként valamikor a hetvenes években dobbantott, Vesztfáliában találta meg a helyét, és természetesen unokatestvére is többször vendégeskedett nála. Másnap aztán egy nagyon szép megemlékezésen együtt ünnepeltük az 1956-os forradalom ötvenhatodik évfordulóját. Igen, így már pontosan tudom, a dolog 2012-ben történt.

– *A magyarországi németek viszontagságos sorsa íróként is kezdettől foglalkoztatott?*

– Igen, amikor elkezdtem prózát írni, magától adódott, hogy ez az egyik első témám. Feltétlenül kikíváncszított belőlem. Így született meg a *Jaj, akinek nincs otthona* című kisregényem, dokumentumregényem vagy szociográfiai regényem – a műfaját magam sem tudnám pontosan megmondani. Sokáig a fiókomban feküdt, aztán 1998-ben nagydíjat nyertem vele a Magyar Napló pályázatán, majd hamarosan könyv alakban is megjelent.

De térjünk vissza 1948-hoz! Szóval a falu etnikai és felekezeti egysege megbomlott, a megmaradt németek és a felvidékiek eleinte

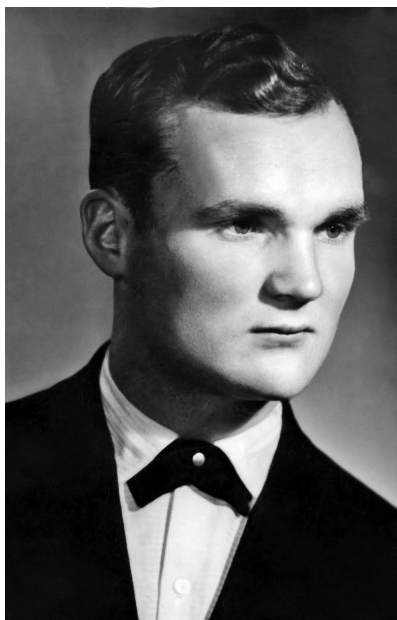
Így tanultam meg írni

persze nehezen fértek össze, de aztán nagyobb konfliktusok nélkül megbékéltek egymással, és már az ötvenes években általánossá lettek a vegyes házasságok, nemcsak a németek és a felvidékiek, hanem a katolikusok és reformátusok között is. Ez a német nyelv fokozatos visszaszorulását hozta, amihez persze nagyban hozzájárult az urbanizáció is. Hamarosan bekövetkezett a nyelvvesztési folyamat következő fázisa, a kétnyelvűség. Manapság pedig ismereteim szerint egyáltalán nem hallani német beszédet, nemhogy az utcán, de odabent, családi körben sem. Én még a kétnyelvű korszakban nőttem fel, szüleink németül már csak otthon beszéltek, mi viszont jobbra magyarul válaszoltunk, és ha magyar jött a házhoz, természetesen rögtön magyarra fordították a szót. Így aztán nyelvi környezetem gazdagságát illetően igazán

nem panaszkodhatom. A németek bajor, illetve frank tájszólásban beszéltek, és a fennmaradt emlékek szerint esetenként nyelvészeket megszegyenítő tudatossággal őrizték önazonosságukat az eltérő szókincsben, kiejtésben. A dunántúli magyarhoz pedig a felvidékiek és a kis számban betelepített hajdúságiak tették hozzá a maguk tájszólását. Egzotikumnak ott voltak a faluvégi cigányok. Tőlük leginkább a trágár szavakat, kifejezéseket tanultuk el. Még most is tudok belőlük néhányat.

– *Íróként úgy gondolom: kevés szomorúbb dolog van a világon, mint az anyanyelv elvesztése. Az anyanyelvét felejtett ember önazonossága, küldetése, helye megkérdőjeleződik.*

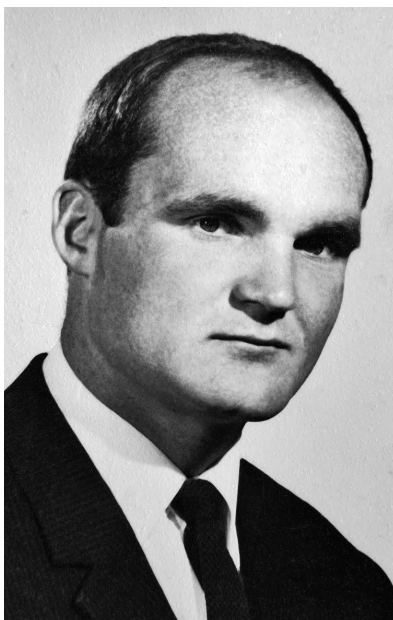
– 2015 tavaszán meghalt Günter Grass. Ebből az alkalomból lefordítottam, és a Nagyvilágban publikáltam egy versciklusát és

Érettségi tablókép

Homokvár című önéletrajzi ihletésű, mintegy kétszáz soros hosszúversét. Ebben a maga színvonalán valami olyasmit csinál, amivel a magam módján most én próbálkozom, azaz számvetést készít, és összegzi életét. Ennek megfelelően a versben többször is visszatér ez a két sor: „Mikor, miért és hol születtem? / Mindenhová magammal ezt cipeltem.”

A három kérdőszó tulajdonképpen az élet három legmeghatározóbb tényezőjének összefüggésére utal. Egyszerűbben és részletesebben fogalmazva, azt, hogy az ember miért van a világon, döntően meghatározza az, hogy honnan jön, és milyen korban él. A Grasspárhuzam azért is jutott eszembe, mert ő is kétnyelvű környezetben nőtt fel, az akkor még kétnyelvű Danzigban, az apja protestáns német volt, katolikus anyja pedig nem is lengyel, hanem a Lengyelországban valami egzotikus kisebbségnek számító kasub, akiket még kisebbségnek sem ismernek el. Szóval e tekintetben bátran hasonlíthatom magam hozzá. Én is két kultúra határán nőttem fel. Ez

Eötvös kollégista tablókép

tehát a válaszom a holra. Az egyik kultúrkörben forrázták, a másikban perzseltek a disznót, az egyikben karácsonykor krisztkindliztek, a másikban betlehemeztek, az egyikben berántották a levest, a másikban habarták. Mindez kezdetben elbizonytalanított. Nem értettem, hogy ki vagyok, hogy kik vagyunk igazán. És azt sem értettem, hogy ők kicsodák. Vagyis a miértre nehezen találtam választ. Arra különben is nehezebb válaszolni, kivéve persze a kérdés létfenntartásra, családalapításra, utódok nevelésére vonatkozó részét. Aztán nagysokára valami derengeni kezdett, mégpedig Goethe csodálatos útikönyve, az *Italiensche Reise (Utazás Itáliában)* olvasása közben. Valahol az Alpokon átkelve a környék növényvilágát írja le. Itt fordul elő az Attich, amihez nekem nem kellett szótár, mert mi is úgy mondtuk otthon, hogy Attich. Megjelenni a holt német betűsor helyett mégis magyarul, magyar néven jelent meg a szemem előtt: gyalogbodza, amely az utak mellett vagy nedves zúgokban nő, alacsony, térdig ér vagy

legfeljebb kötésig, és tömegesen fordul elő. Ez a kettősség, ez a kettős látás és az abból eredő bizonytalanság vagy szorongás olyan prózai műveimben is továbbélt, amelyekben túlléptem a kisebbségi lét direkt ábrázolásán, és az egész kérdést sikerült valami egyetemesebb dimenzióba helyeznem. Ha példát kellene mondanom, akkor először a Magyar Naplóban is megjelent *Téltemető* című hosszabb elbeszélésem jut eszembe, vagy a legutóbb megjelent *A repedés* és a *Hitelben* közölt *Sétálóidő*.

– *A műfordításhoz is ez a kettősség vezetett? Irodalmi pályafutásod valójában műfordítóként kezdted.*

– Igen, de a pontos válaszhoz egy hosszabb kitérővel előbb a mikorra is felelnem kell, azaz arra, hogy milyen korban, milyen korokban éltem. Apám két éves volt, amikor édesapja elesett a fronton, aztán kamasz korában anyját és vele együtt a szülői házat is elvesztette. A két keze munkájából élt meg, cselédkedett, néha istállóban aludt, de megőrizte emberi tartását. Elmondása és a fényképek tanúsága szerint volt ünnepi ruhája, fehér inge, csizmája, sőt, később biciklije is. Anyai nagyapám amolyan vállalkozóféle volt, élő állatot vásárolt, feldolgozta, és aztán eladta, ahol tudta. Nekik nagy házuk volt, sőt, földjük is, de szeretett inni, és korán meg is halt, így aztán a hat gyerekre nem sok minden maradt. Anyám legidősebb bátyjának történetét külön meg kell említenem. Ő is az apja vállalkozásában dolgozott, és 1928–29-ben rövid idő alatt az egész család meghalt, állítólag tifuszban. Először a kislánya, fél évesen, aztán a nagyobbik fia, szintén fél évesen, majd ő maga az

egyhetes fiával egyazon napon, végül a felesége huszonhárom évesen.

Szóval, amikor a szüleim összeszekeültek, nem volt semmijük. Aztán apám a majolikagyárban kapott munkát, a tulajdonos látott benne fantáziát, mert éjjel-nappal dolgoztathatta, így adott neki egy egész tūrhető szolgálati lakást. Ide születtem én is. Csak egy szoba, konyha és kamra volt, de mellék-helyiségekkel, tágas udvarral, nagy, oszlopos tornáccal, ahol tavasztól őszig a családi élet zajlott, így aztán nem éreztük szűknek. Pedig az én születésemmel már hét fős lett a család.

– *Nem mondhatni, hogy biborban születtem. Ráadásul a második világháború végjátékában, 1944-ben jöttél világra, gyermekéveidben pedig kezdődött a kommunista diktatúra.*

– A kommunista rendszer nekünk tulajdonképpen kedvezett, hiszen a mi társadalmi helyzetünkben csak feljebb lehetett jutni. És apám a maga életerejével feljebb is jutott. A megszűnt gyár épületeibe és irodahelyiségeibe egy állami gazdaság költözött, ott biztos munkája lett, fizetéssel, családi pótlékkal, gabonafejadaggal, és idővel házat tudott építeni, nem is akármilyet. A gyerekei pedig képességeik szerint tanulhattak. A két bátyám szakmát tanult, nővérem tanítónőképzőbe ment, én pedig, aki több évvel fiatalabb vagyok náluk, vígan éltem. Faltam az újságokat, a könyveket, hallgattam a világvevő Orion rádiókat. 1956 nyaráig szinte ki sem tettem a lábam a faluból. Akkor jó tanulmányi eredményem jutalmául Tóalmásra vittek úttörőtáborba, de nem volt vörös nyakkendőm, ezért úgy kellett kölcsönkérnem egy nagyobb lánytól, aki éppen akkor fe-

A szülői ház dáiái, lányom, kisebbik fiam és Lekszi

jezte be az iskolát. A két hetet alig bírtam ki Tóalmáson, olyan elvesztettnek éreztem magam. De hazafelé a Pestre került legidősebb nővérem várt a Keletiben. Egy hetet töltöttem náluk, elvittek, ahová csak lehetett: moziba, cirkuszba, a Vidámparkba, egy focimeccsre a Népstadionba. Ma is egészen világosan emlékszem, hogy a Kinizsi játszott a dán Aarhuszal, telt lelátók előtt, egy barátságos meccsen. Az eredményre is pontosan emlékszem, a Kinizsi nyert hat-nullra. A látvány annyira lenyűgözött, hogy ott tényleg el is veszttem. Elkóboroltam a sorok között, hogy valami jobb helyet keressék magamnak, végül szem elől tévesztettem a sógoromat, aki azonban végig figyelt, és amikor már sírásra görbült a szám, felállt, és integetni kezdett. Egyébként még otthonról tudtam, hogy a Kinizsi igazi neve Fradi, ami elgondolkodtatott, és talán az első lépés volt a megvilágosodásom felé. Alighanem bátyám hatására át is pártoltam a Vörös Lobogóhoz, arról a csapatról viszont '56 után kiderült, hogy igazából MTK, sőt, Hun-

gária. Ma már egyiknek sem szurkolok. Így tévelyegtem a kedvenc csapatok között, a politikai meggyőződésemet viszont szilárd volt. Akkoriban ugyanis kimondottan a rendszer híve voltam. Mert egy tízéves gyereknek is van már világnézete, világképe. Nekem legalábbis volt. És ez a világnézet 1956. november 4-én egyszer és mindenkorra megváltozott. Már előtte is magukkal ragadtak a faluban történt események. Itt is volt tüntetés, nagygyűlés, szónoklat, a városokból hazajött diákok pedig a közismert rigmusokat szavalták kórusban. November 4-én végig a rádiót hallgattam, úgy szurkoltam a mieinknek, mint az 1954-es labdarúgó világbajnokság döntőjében, és estére ugyanolyan tehetetlen düh fogott el, mint az ottani vereség után. Azért ha le is verték, a forradalom nekünk valami eredményt is hozott. Attól fogva az orosz mellett németül is tanultunk. Amikor a kezünkbe vettük a Kosuth-címeres, hevenyészve írt vékony nyelvkönyvet, csodálkoztunk rajta, hogy tanítónk könyvből és iskolában tanítja nekünk azt a nyel-

vet, amit otthon anyákkal a konyhában beszélünk.

– *Ha már ilyen hosszú kitérőt teszünk a műfordításhoz vezető utadon, arra is kíváncsi lennék, hogy az általános politikai légkör mellett milyen lelki-szellemi hatások értek az ötvenes években.*

– A szülői ház és az iskola mellett a nevelésben a katolikus egyház is fontos szerepet játszott. Éppen 1956-ban került a faluba egy jó vágású, világias gondolkodású, művelt káplán, Galambos Iván, aki hamarosan a helyi futballcsapat kapusa lett. Ez eleinte megbotráncoltatta a híveket, de később már az öregasszonyok is meccsre jártak. A lányokról nem is szólva. Nekünk pedig ministránsárdát alakított, könyveket kölcsönözhetünk tőle, kirándulni vitt, ráadásul futballcsapatot, bibliai vetélkedőt és ministránsvizsgát szervezett. Volt háromcsillagos, kétszillagos és egyszillagos ministráns. Én csak egyszillagos lettem, mert lusta voltam megtanulni a hosszabb latin szövegeket, a Suscipiatot, a Confi-teort, és csak a Misereaturig jutottam el. A bibliai vetélkedőt viszont nagy fölénnyel megnyertem. Jutalmul egy piskótából sütött, hatalmas húsvéti báránnyt kaptam, rajta a feltámadási zászlóval.

– *Tehát a műfordítói pálya...*

– Pályaválasztásomban szüleim nem szóltak bele, és mivel jól tanultam, gimnáziumba adtak. Egy gimnáziumot végeztem, érettségizett ember akkoriban nemcsak nekik, de a faluban mindenkinek fogalom volt, úgy néztek fel az ilyenre, mint valami felsőbbrendű lényre. Magam mentem el beiratkozni, és amikor megkérdezték, hogy az orosz mellett milyen nyelvet akarok tanulni, én a realitás helyett kalandvágyból az angolt választot-

tam. Így aztán ősszel egy orosz tagozatos osztályban találtam magam, mert az angol annak volt a kiegészítő nyelve. Heti hat órában tanultunk oroszot, és én hamarosan messze kiemelkedtem a többiek közül, így aztán érettségi után fel is vettem az ELTE magyar–orosz szakára. Nem bántam meg, de amikor később a germanisztikát is elvégeztem, bebizonyosodott, hogy a karrierépítés, a gyakorlati döntések, a reális gondolkodás nem tartoztak, és ma sem tartoznak az erősségeim közé. Orosz szakosként egy voltam a sok közül, germanistaként viszont ugyanúgy kiemelkedtem, mint a gimnáziumi orosz tagozaton. Ám ez évekkal később történt, és megállapodott emberként nemigen volt kedvem újrakezdeni az életet.

– *Otthonosan érezted magad az egyetemi világban? Nem volt túl éles a váltás?*

– Egyetemi pályafutásom tulajdonképpen egy kudarccal kezdődött. Odahaza futballoztam, és ha nem is voltam stabil tag, tizen-nyolc évesen bekerültem a megyei másodosztályú csapatba. A szép kora őszi időben az első egyetemi tornaóránk a régi BEAC-pályán volt, aminek ma már nyoma sincs. Testnevelőnk, egy idősebb ember, mivel nagyjából éppen annyian voltunk, a dupla óra pedig kilencven perccel tett ki, két futballcsapatra osztott bennünket. Én mégiscsak tanult futballista voltam, és a sok kétfalás bölcsész között hat gólt lőttem. Igen, ez egészen biztos, mert akkoriban valamelyik bajnoki mérkőzésen Bene Ferenc is ennyiszor talált be a kapuba, ráadásul a frizuránk is hasonló volt. Ezért a tanár a meccs, vagyis az óra végén megdicsért, hogy valóságos Bene vagyok, és beajánlott

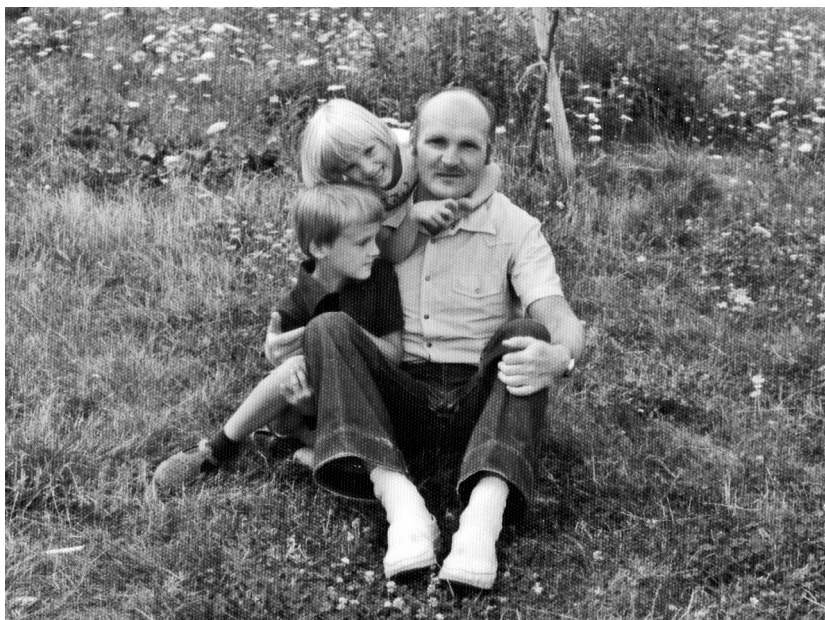
az NB III-as BEAC-ba. Nagyot dobbant a szívem, mert mindennél jobban szerettem volna futballista lenni. A BEAC-pálya közel esett a kollégiumhoz, így járni kezdtem az edzésekre, ami egyben felmentést jelentett a tornaórák látogatása alól. A vége az lett, hogy még a tartalékcsoportba sem fértem be, és a második félévben már megint fel kellett vennem indexembe a testnevelést. A történet az önismertet szempontjából tanulságos. Nap mint nap csodálkozva láthatjuk magunk körül, hogy egyesek mennyire nincsenek tisztában a képességeikkel, mint ahogy én sem voltam tisztában a futballtudásommal. Jól kezeltem a labdát, tudtam rúgni jobbal, ballal, az átlagosnál jobban fejlettem, de hiányzott belőlem többek között a gyorsaság és a robbanékonyság, ami nélkül ezen a pályán az embernek nincs sok esélye, még harmadosztályú szinten sem. De azért rovott múltam elkísért az egyetemen. Egyszer B. Mészáros Vilmánál vizsgáztam világirodalomból. Ő a sok nagyképu professzorral szemben tanítványait is igyekezett megismerni, de hogy ennyire elmélyülten, azt nem hittem volna. Ugyanis miközben beírta a jelest, kicsit gúnyosan megjegyezte: „Nagyon szép volt, különösen egy futballistától.” Jut eszembe, ennek a rovott múltamnak van még egy hozadéka a testkultúra egy másik területén. Lassanként húsz éve napi rendszerességgel nyolc kilométert kocogok egy festői kerékpárúton, ahol már igazi sztárnak számítok. Erről ismernek fel a legváratlanabb helyzetekben és helyeken.

– *Tanulmányaid révén élénken hatott rád az orosz irodalom?*

– Igen. Ha nem is emelkedtem ki, azért az orosz szakon boldo-

gultam, de elsősorban az orosz irodalomban mélyedtem el, és per-sze a magyarban. Ebben segített az is, hogy öt éven keresztül Eötvös-kollégista voltam. Tóth Gábor igazgató sokat tett a régi kollégiumi hagyományok újraélesztéséért, és ha számvetésemben felteszem magamnak a kérdést, hogy a szocializációmban, a világszemléletem kialakulásában mi volt rám a legdöntőbb hatással, akkor a szülői ház, a szülőföld után rögtön a második helyre az Eötvös Kollégium kerül. Ez nem is annyira az igazgató személyének, hanem sokkal inkább annak a nemzedéknek köszönhető, amelyik akkor és ott szerencsésen összetalálkozott. Olyan életkorban voltunk, amikor fentről már nem lehetett formálni minket, egymásra viszont annál inkább hallgattunk. Már akire. Évfolyamtársaim közül kettőt kell kiemel-nem. Az egyik Balázs Jóska, a *Koportos*, a *Magyarok*, a *Fábián Bálint találkozása Istennel* és más regények írója. A Nyírség és Bereg közti vidékről jött, színmagyar területről, és az első pillanattól kezdve jól megértettük egymást. Ő már két évet dolgozott Pesten, egy csokoládégyárban, én segítetttem neki beköltözni a Nyugati pályaudvar melletti albérletéből a kollégiumba. Különösen a filmről tudott sokkal többet nálam, de a zenében is előttem járt. Esténként a Gellérthegy lejtőin bandukolva sokat tanultam tőle. És bizonyára ő is tanult tőlem valamit. Egyszer a mosdóban valaki zrikált a német nevem miatt, amivel nekem semmi bajom nem volt, olyankor azt szoktam mondani, hogy ennél dal-lamosabb magyar név nincs. Olyan, mint Kosztolányi Ilonája. Csupa *i*, csupa *l*, csupa *o*, csupa *n*, csak az *a* nincs benne. Jóska viszont be-

Nagyobbik fiammal és lányommal

rágott, és kikérte magának, hogy a jelenlétében ilyesmit szóba hoz-zanak. Pedig kiváló humorérzéke volt. Úgy tudott nevetni, mint senki más. Korai halála még ma is fáj.

A másik is egy Jóska volt, Vi-lághy József. Ő Pécsről jött, pol-gári családból, a gimnáziumban Bécsy Tamás tanította, és a dráma volt a szakterülete, ezen belül is az abszurd dráma. Ő maga is drámát írt, ám az ígéretes kezdés ellenére egyetlen művét sem adták ki vagy mutatták be. Ez a sikertelenség, a gyenge idegzete és magánéleti kudarcai vezethettek szintén korai halálához. Kiadatlan drámáit családja őrzi. Ha olyan szervező- és kapcsolatteremtő képességem lenne, mint neki volt, kiadtnám őket. A műfordításra viszont én vezettem rá, ő pedig szervezni kezdte előadói estjeinket a kollégiumban és az egyetemen. Ezeken az este-ken egyszer-kétszer a Kilencek költőivel közösen is felleptünk, akik két, három, sőt, négy évfo-lyammal felettünk jártak, és mi csak tisztes távolból mertünk kö-zeledni hozzájuk. Egy március 15-i ünnepségen a kollégiumban hang-

zott el először Utassy József *Zúg március* című verse. Nagy hatás-sal volt ránk, de majdnem botrány lett belőle, mert a „lopnak a bőség kosarából / a jognak asztaláról lopnak”, és a többi, ma már közis-mert sor után a hivatalos szónok azt bizonygatta, hogy a szocializ-musban megvalósultak Petőfi esz-méi, mindenki egyaránt részesül a bőség kosarából, és mindenki-nek helye van a jognak asztalánál.

– *A sok költő társaságában nem kacérkodtál a versírással?*

– Előadói estjeinken eleinte ver-sekkel is jelentkeztem, de amikor ezeket egybevettem műfordítá-saimmal, működni kezdett ben-nem az önismeret, sőt, önfegy-elem, és abbahagytam a versírást. Szóval volt bennem költői véna. Ezt annak magyarázatául mon-dom, hogy ma már komoly vers-fordítói életmű van mögöttem, költői háttér nélkül. Márai Sándor saját értelmezése szerint azért nem lett vérbeli költő, mert verseiből hiányzott a sűrű-robbanékony fe-szítítő erő, amely nélkül nincs köl-tészet. Ha kicsiben is, de nálam szintén ez lehetett a gond, és en-

nek felismerésében már volt némi tapasztalatom futballistaként. A robanékonyság tehát nemcsak a futballpályán hiányzott belőlem.

Műfordítóként viszont a magam kis világában lassanként hírességnek számítottam. Zöldhelyi Zsuzsa, a kiváló Turgenyev-kutató, aki minden estünket megtisztelte, a műfordítók gyöngyének nevezett, Tóth Gábor pénzjutalomban részesített a kollégium kulturális rendezvényein közreműködéséért. Egy ilyen kulturális rendezvényre Spiró György paródiát írt rólam. A paródia szerint éjszaka van, alszik a kollégium, csak Klein Vili rója lázasan a folyosót, és egy lefordíthatatlan Szimonov-verssoron töri a fejét. A sor így hangzik: *Zsgyi menyja*. Természetesen a *Várj reám* nagyon híres első soráról volt szó, amit akkoriban kívülről fújtak. Szóval szűkebb körben hírességnek számítottam, ám említett élheterlenségem miatt még egyetlen írásom sem jelent meg. De annak is eljött az ideje. 1967-ben, a nagy októberi szocialista forradalom ötvenedik évfordulójára egy orosz verset és valami tanulmányt kértek tőlem az évfordulóra megjelentetett, *Acta Juvenum* nevet viselő kiadványba. Összedugtuk fejünket Világhy Jós-kával, külön-külön lefordítottuk Jevtusenko egy hazafias versét, én pedig kritikát írtam a két műfordításról, ami már önmagában is abszurd volt, hiszen így óhatatlanul magamról is írnom kellett. Ezt még valahogy megoldottam, akkor már volt némi önismeretem, sikerült is egyenlő mértékkel mérnem, de az mégis furán festett, amikor magamat dicsértem. Ennek ellenére a vers elemzése, stilisztikai meglátásaim mégsem lehettek rosszak, mert Pusztai Ferenc, aki

szenior volt a kollégiumban, az egyetemen pedig stilisztikát oktatott, a szemináriumi órákon foglalkozott velem. Ezért volt különösen fájó a másik baklövés. A kor és a kiadvány szellemében ugyanis így kezdtem tanulmányomat: „Nagy ünnep előtt áll a Szovjetunió, és nagy ünnep előtt áll a szovjet nép is.” Mivel a kiadvány tananyagként kézről kézre járt a hallgatók között, közrohej tárgya lettem, és fűnek-fának magyarázkodnom kellett. Akkoriban éppen volt egy prágai barátnőm, ő szakítani akart velem. Hiszen Prágából akkor más szelek fújtak. De amikor egyszer látott kijönni a Belvárosi templomból, megbékélt. Hamarosan mégiscsak szakítottunk, mert lejárt a magyarországi ösztöndíja. Nemsokára egy jóval színvonalasabb fórumon, a Tiszta szívvel időszakos kiadványban jelentkeztem, többek között Bereményi Géza és Vasy Géza társaságában. Vasy Géza Győri László verseskötetéről írt, én Borisz Paszternak *Doktor Zsivágó* verseinek fordításait közöltem. Nem is tudom, hogyan jelenhettek meg, hiszen a regénnyel együtt gyakorlatilag be voltak tiltva.

– *Hallgatóként kik voltak a legkedvesebb professzoraid?*

– Egyetemi oktatóim közül B. Mészáros Vilmát már említettem. Hanem Németh G. Béla még nála is lényegesen többet nyújtott. Sőt, azt mondom, ha valamit egyáltalán lehet tanulni az irodalomról, azt tőle tudom. Kiváló, de kissé gyanakvó ember volt, és tartotta a három lépés távolságot. Bereczki Gábor viszont nem. Cseremiszy nyelvet tanultunk nála, eljött minden szerzői estünkre, házibulinkra, kirándulásunkra. És oda is figyelt ránk. A verseimre például

nem mondott semmit, a fordításaimról viszont dicsőhimnuszokat zentgett. Én a hallgatásából is értettem. Össze is tegeződtünk vele, amivel soha nem éltünk vissza, sőt, bizalmáért még jobban tiszteltük. 1968 őszén az egyetemi busszal három napra szülőfalumba kirándultunk. Bejártuk a környéket, éjszakára a turistaszállóvá átalakított kastélyban szálltunk meg. Az első este anyám vacsorára hívott meg bennünket, természetesen korlátozott létszámban, és természetesen Bereczkit nem hagyhattam ki, ő pedig magával hozta egy diákját, egy finnugor szakos német lányt. Anyám művésze volt a konyhának, és ezúttal is kitett magáért. A gulyásleves, a káposztás meg az almás, túrós, mákos rétes ezúttal a szokottnál is jobban sikerült. Apám a munkája mellett teheneket tartott, és éppen akkor vett egy üszőt. Kiváló társalgó lévén, ezt most szükségesnek tartotta megosztani a finnugor nyelvész professzorával, ő pedig, tovább szöve a társalgás fonálát, az üsző etimológiáját kezdte volna kifejteni diákjának. De nem tudta, hogyan mondják németül. Apám kisegítette. 2011-ben a Magyar Írószövetség székházában ünnepelték Domokos Péter Pál hetvenötödik születésnapját. A laudációt Bereczki Gábor mondta. Kimondottan azért mentem el az eseményre, hogy hosszú évek után ismét találkozzam vele. Anyámra is emlékezett, apámra is, a gulyáslevesre és a rétesre is. Azóta már se az ünnepelt, se a laudátor nem él.

– *Gondolom, még egy olyan patinás intézmény, mint az Eötvös Kollégium, sem tarthatta a kapuján kívül a Kádár-rendszert.*

– 1969 májusában meghívták Kádár Jánost a kollégiumba. A ker-

tet már délutántól titkosrendőrök lepték el, én viszont úgy döntöttem, hogy este inkább megnézem a Milan–Ajax BEK-döntőt egy ismerősömnél, annyira nem volt kedvem egy levegőt szívni Kádárral. Vajda Jánosról köztudott, hogy amikor Ferenc József Budapestre jött, ő mindig elmenekült az ország valamelyik távoli szegletébe. Én Budapestről nem menekülhettem el Kádár elől, az Eötvös Kollégiumból viszont igen. De rosszul számoltam. A Milan simán elintézte az Ajaxot, Kádár és kísérete pedig éppen akkor jött ki a nagytársalgóból, amikor én Óbudáról hazaértem, és a folyosón elvegyültem a búcsúztatók között. Ma már szinte el sem hiszem, de engem választott ki, odajött hozzám, hosszan, melegen rázta a kezem, a kézszorításában is volt valami mentegetőzésféle, és még néhány nagyon barátságos szót is mondott. Több mint harminc évig korlátlan ura volt az országnak, és minden gesztusával vezekelni akart, ez okozhatta máig is megmagyarázhatatlan népszerűségét. Nekem pedig, ha mai fejjel erre az esetre gondolok, mindig egy Babits-sor jut eszembe: „Véres lett a kezed, moshatod a kezed.” És Kádár belemosta mindenkibe a kezét, még egy ötödéves bölcsészbe is, aki pedig elmenekült előle, és látni sem bírta.

– *Friss diplomával a zsebedben mihez kezdte?*

– Júniusban Tóth Gábor behívatott az irodába, és több pesti álláslehetőséget is felkínált. Én azonban visszautasítottam, ami meglepte, és talán bántotta is, hiszen nem mindenkinek ajánlotta fel a segítségét. Csakhogy én nem akartam tanár lenni, helyette inkább elmentem újságírónak Veszp-

Feleségemmel a Szépkilátón

rémbe. Nem minden előzmény nélkül. Ismerve terveimet, 1968 nyarán két segítőkész egyetemi ismerősöm szólt, hogy a Népsportnál keresnek sporthoz értő fiatal, diplomás újságírókat. Nekem több se kellett, a sportújságírás volt álmaim netovábbja. Jelentkeztem Tabák Endre főszerkesztőnél, aki barátságosan fogadott, és a labdajátékok rovat gondjaira bízott. Kaptam újságíró-igazolványt, amivel ingyen járhattam minden rendezvényre, ötleteket is adtak, sőt, nekem magamnak is voltak ötleteim. Riportot készítettem többek között Bánhidi Zoltánnal a sportnyelvéről, Móra Ferenc fiával, Móra Gáborral sporttörténeti kérdésekről, tudósítottam az újdonsült gerelyhajító olimpiai bajnok, Németh Angéla élménybeszámolójáról az ELTÉ-n, sporthumoreszkeket írtam, de semmi nem jelent meg belőlük. Pedig nem a színvonaluk miatt, de a kíméletlen kenyérharcban egy álmodozó széplélek írásai esélytelenek voltak az aktuális eseményekről szóló tudósításokkal szemben. Ráadásul 1969 elején Tabák Endrét nyugdíjazták, utódja,

egy faragatlan KISZ-apparátcsik pedig nem tartott igényt rám. Nem tanultam az első pofonból, és egy ilyen kudarc után mentem újságírónak vidékre, ráadásul a belpolitikai rovathoz. Az élet aztán újabb leckével segített megismerni önmagam és a világot. Lassanként tudatosult bennem, hogy az íráskészség csak sokadik szempont az újságírói pályán, és a legfontosabbak, a rámenősség, az élelmesség hiányoznak belőlem. Nem is beszélve az elkötelezettségről. Rögön az első napon megvásárolták velem a Pártélet című lapot. Addig azt se tudtam, hogy létezik ilyen. A pártba ugyan nem léptettek be, és a szerkesztőségben volt még néhány hozzám hasonló kívülálló, én azonban nehezebben viseltem ezt a gyűrődést, így fél év után búcsút intettem a pályának. Most már könnyű szívvel, minden csalódottság nélkül.

– *Nem vágytál vissza a fővárosba?*

– Dehogynem. Csakhogy zűrzavaros évek következtek az útkezeség jegyében. Egymás után négy munkahelyre is pályáztam; a csil-

Oláh Jánossal egy adventi könyvbemutatómon

lebérci atomkutatóba már fel is vettem műszaki fordítónak, de visszaléptem. Magánéletemben is káosz uralkodott, ha jól számolom, különböző intenzitással egyszerre négy lányban véltem megtalálni az igazit, pedig korántsem voltam egy Don Juan. Szóval sodródtam az árral, és végül a veszprémi városban, egy középiskolában kötöttem ki, ahol a történelmi környezet jóteknony hatással volt rám, na meg az is, hogy megismerkedtem leendő feleségemmel. Ő éppen akkor kapott a nővérével közösen egy lakást a szüleitől, és ott el tudtuk kezdeni az életet. Hamarosan jött az első gyerek, aztán az önálló lakás, majd két újabb gyerek, feleségem a veszprémi egyetemen kapott állást, és végképp itt ragadtunk, noha utóbb három lakást is vettünk Pesten a három gyerekünknek, akik ott telepedtek le. Nagyobbik fiam feleségével együtt éppen most cserélte fel budapesti lakását egy balatonalmádi kertesházra. Másik fiam anyja nyomdokain haladva közgazdász lett, és angol nyelvtudását kihasználva 2010 óta Glasgowban dolgozik, a Morgan Stanley banknál. Lányom

egyedül él a Budai vár tövében. Ő és nagyobbik fiam az apai géneket örökölve német és angol fordítók, munkahelyük a számítógép előtt van. Valami kifinomult nihilizmusból gyereket egyikük sem vállal, úgy látszik, a család az én ágamon ki fog halni.

Pestről persze nem mondtam le, sőt, egy darabját el is hoztam magamhoz. Világhy Jóska az akkori Gorkij Könyvtárban dolgozott, szinte minden hétvégén találkoztam vele és két munkatársával, Kasánszky Zsomborral meg Nagy Gáspárral. Így született meg az ötlet, hogy indítsunk Veszprém-ben világirodalmi klubot, ahol más programok mellett bemutathatjuk saját műveinket is. A befogadó intézmény megtalálásában a Veszprém környékén letelepedett ős budapesti, Migray Emőd segített, aki műfordításaival szintén oszlopos tagja lett a szerzőgárdának. Előadónak diákokat szerveztünk be, a vezető szavaló pedig Kasánszky Zsombor lett, aki tizenhat éves diákként vett részt a forradalomban, emiatt börtönre ítélték. A sors különös kegyetlenségéből egy évvel a diktatúra bukása előtt, ráadásul

november 4-én halt meg. Nagy Gáspár hosszú versben emlékezett meg róla, a vers első négy sora így hangzik: „Börtönöket járt harsnevetésű / legszebb fogsorú éneklőszavaló barátom / BARÁTOM ott a földben / '88 november 4-én el-esett / az egyenlőtlen küzdelemben”.

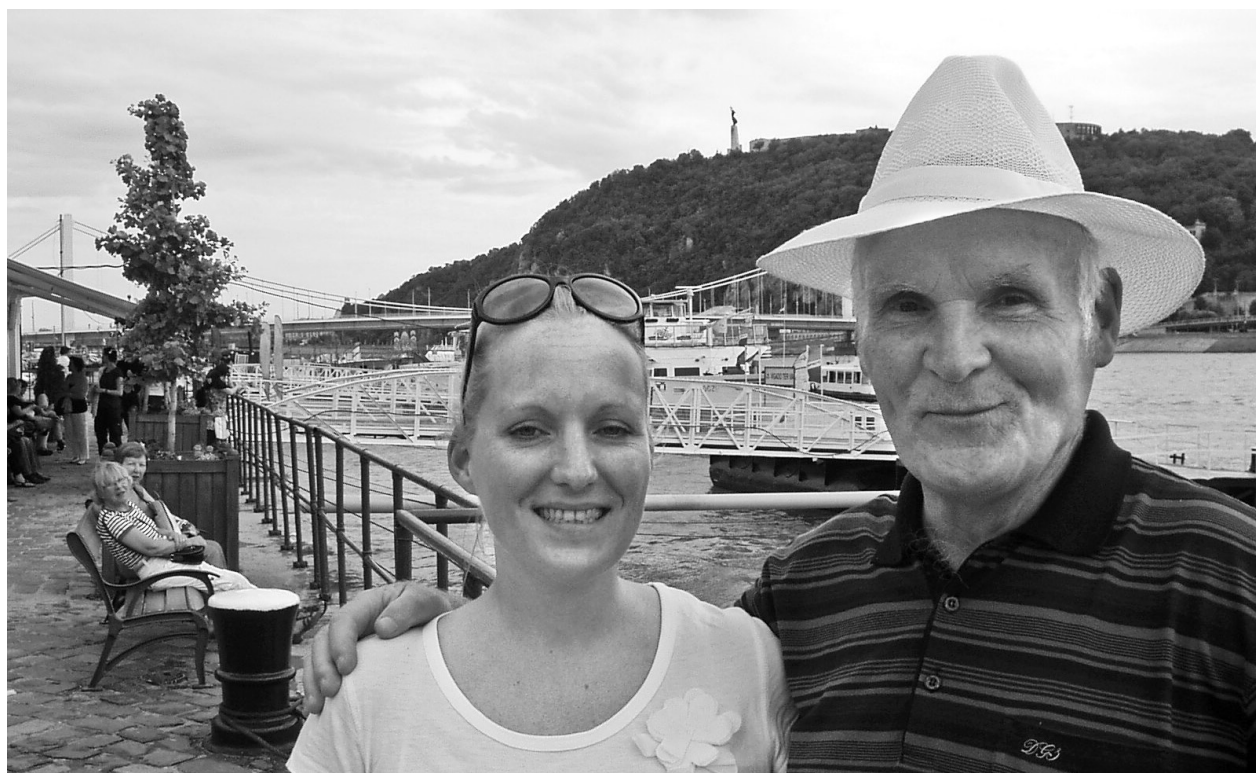
– *Tehát a fenyegető elszigeteltségből kitörve visszataláltál az irodalom vérkeringésébe.*

– Tagja lettem a Fiatal Írók József Attila Körének, majd a Magyar Írószövetségnek, ahol a műfordítói szakosztályban olyan emberekkel ismerkedtem meg, mint Rigó Béla vagy Göncz Árpád. Rigó Béla a Móra Kiadónál dolgozott, és az ő megbízásából folyamatosan kezdtem fordítani orosz regényeket, versesköteteket. Göncz Árpád személyisége külön megérne egy misét. Szinte megmagyarázhatatlan kedvességgel, segítőkészséggel fogadott bennünket, fiatal kezdőket. Politikai pályája viszont visszatetszést váltott ki bennem, de csak néhány év elteltével. Amikor ugyanis megjelent rövid novellákat tartalmazó első saját kötetem, *Akit elvitt a kék expresszvonat* címmel, vele írtam hozzá előszót. Bármilyen kegyetlenül és igazságtalanul is hangzik, utólag belegondolva azt kell mondanom, hogy nyilván más okokból, de benne is a Kádáréhoz hasonló mentalitás munkálhatott.

– *Saját novelláskötetet említettél. Tehát a költészet után, a műfordítás mellett a prózához fordultál.*

– Igen, úgy a hetvenes évek végétől, a nyolcvanas évek elejétől kezdtem el prózát írni. Műfordítóként az orosz Jurij Nagibin lírai, lélektani módszere, Heinrich Böll keresetlen realizmusa és Uwe Johnson váratlan perspektívaváltások-

Lányommal a Magyar Napló-hajó indulásánál

ra épülő történetmesélése volt rám a legnagyobb hatással. Amikor novelláimat összevettem példaképeimmel és úgy általában a színvonalasabb alkotásokkal, úgy éreztem, ez jobban megy, mint a versírás, és ez az érzés azóta meggyőződéssé szilárdult. Bennem a műfordító nem elfojtotta, hanem ellenkezőleg, felélesztette az író.

– *Műfordítói munkásságodnak köszönhetően bizonyára sok érdekes, irodalomtörténeti szempontból is fontos ismeretséget kötöttél.*

– A hetvenes évek kezdetétől egy fontos fórum kínálkozott a műfordítók számára, nevezetesen a Szovjet Irodalom című lap. Utólag gyanúsán csenghet a neve, és nyilván propagandaszerpet is betöltött, de kiváló folyóirat volt. Remek emlékszámokat szerkesztettek a klasszikusokról, a Tolsztoj- és Csehov-szám most is itt van a polcomon, és folyamatosan közölték a kortárs orosz nyelvű irodalom színe-javát, fordítani pedig Weö-

res Sándortól kezdve mindenki fordított bele, aki számba jöhetett. Mezey Katalin is itt dolgozott egy darabig, és mivel akkoriban már sokat publikáltam, többek között az ő ösztönzésére vettem fel anyám nevét. Akkoriban volt egy Baczakó Péter nevű súlyemelő, valamikor még olimpiai aranyat is nyert, és Kati azt mondta, ha már magyarosítani nem akarok, vegyek fel valami ilyesfélét. Én az Ircsik mellett döntöttem. Ez se magyar ugyan, de az enyém, és van benne két értelmes magyar szó, az egyik ráadásul az *ír*, ami ezen a pályán nem rossz ajánlólevél.

Egyszer Alekszandr Mezsirovot mutatták be, akit ez alkalomból meg is hívtak Budapestre. Én is ott voltam a fordítói között, és mivel oroszul is tudtam, Kati megkért, hogy egy nap erejéig kalauzoljam a városban. Mivel szenvedélyes biliárdjátékos volt, egész nap egy különleges hegyű biliárd-dákót kerestünk, ha jól emlé-

szem, sikertelenül. Az irodalom szóba se került. Hiába, aki ért hozzá, az műveli, aki nem, az beszél róla. Mezsirovtól előtte és utána is sokat fordítottam, epigrammatikus tömörségű verseiben a legköznapibb helyzeteket képes filozófiai dimenziókba helyezni. Mint például ebben: „Az olcsó mulatóban / vén zongorista játszik. / A lány keringő dallam / Chopinre ráhibázik. // A pincér jön kimérten: / Fizetni! Kész a számla. / És én sírok a székben, / hangosan és hiába.”

Hát ezért adtam fel még a kezdet kezdetén költői ambícióimat, mert ilyen verset csak fordítani tudtam, írni nem.

– *Veszprémben élve tevékeny résztvevője lettél a város kulturális mindennapjainak?*

– A rendszerváltás küszöbén Raffai István főszerkesztésével Veszprémben megjelent az Új Horizont. Ez újabb publikációs lehetőséget jelentett, és itt műfordításaim mel-

lett már rendszeresen közöltem prózai írásaimat, sőt, egyre gyakrabban kezdtem írni esszét és tanulmányt. Később a lap olvasószervezője lettem, sajnos az állandó anyagi nehézségek egyre hektikusabb hangulatot teremtettek, aminek szakítás lett a vége. Nagyon sajnáltam, mert Raffai István rendkívül tiszteletre méltó munkát végzett, de ez már a végkifejlet volt, és 2006-ban megszűnt az Új Horizont.

– *A kilencvenes években kapcsolatba kerültél a Magyar Naplóval, később az Írott Szó Alapítvánnyal...*

– Fontos számomra ez a szellemi műhely. Itt kaptam a már említett nagydíjat a *Jaj, akinek nincs otthona* című kötetemért, később Szabó Zoltán-díjat a *Negyven év némaságért*, itt jelentettem meg *A boldogtalan angyal* címmel Heiner Müller összegyűjtött verseinek fordítását, továbbá *Augusztus hava* című regényemet, tavalyelőtt pedig összegyűjtött novelláimat és elbeszéléseimet, *Kertek és kerítések* címmel. Kötetbe gyűjtve ugyanitt kiadásra várnak a mai magyar irodalom, a mai német és orosz irodalom témakörében írt tanulmányaim és esszéim, és *Sétálóidő* címmel készülő újabb novelláskötetemet is ide szánom. És természetesen a lapban rendszeresen jelentkezem novellával, recenzióval, műfordítással. Az időközben lassan eltűnő Európai Figyelő rovatban átfogó anyagokat közöltem az osztrák és az egykori NDK-s irodalomról.

Néhány éve másik szellemi otthonom a Nagyvilág folyóirat lett, ahol korábban is viszonylag gyakran publikáltam. Sőt, most az interjú miatt utánanézve a dolgoknak, az egyetemi kiadványokkal

egy időben itt jelentem meg először a nagyobb nyilvánosság előtt. Egy elég gyenge vers legalább olyan gyenge fordításával. Akkoriban egy ilyen szerkesztőségi munka a kedvemre lett volna, persze minden kapcsolat híján úgy hittem, semmi esélyem sincs rá, hogy bejussak oda, és ott keressem meg a kenyeremet, így egy szalmaszálat sem tettem keresztbe az ügy érdekében. Három évvel ezelőtt Fázsy Anikó megkérdezte, volna-e kedvem közreműködni a német és orosz anyag szerkesztésében. Igent mondtam, és nem bántam meg. Itteni tevékenységem során néha a szerkesztendő anyagok megihletnek. Így például, amikor Soproni András nemrég szemelvényeket küldött be az új fordításából, összehasonlító kritikát írtam a *Bűn és bűnhődés* immár három magyar változatáról. Néha saját elképzeléseimet, régen dédelgetett terveimet valósítom meg, ezek közül eddig a legfontosabbnak a szovjet falusi prózáról írt nagylélegzetű tanulmányomat tartom. A folyamatos, sőt, rendszeres műfordítás jótékony hatása pedig prózaíróként inspirál, és feléleszti bennem az írást, amiért külön hálás lehetek Anikónak. Sajnos, mindez egyszerre múlt idővé lett. Éppen az utolsó simításokat végeztük beszélgetésünk szövegén, amikor az MTI rövid hírben közölte Fázsy Anikó halálát. Nehezen találok szavakat. Egyelőre csak annyi jut eszembe, hogy nagyon fog hiányozni.

– *A szépirodalom mellett milyen kedvtelések töltik ki a napjaidat?*

– Más összefüggésben már beszéltem rendszeres kocogásomról, ami talán a természetes ember életformájának egyik legnélkülözhetetlenebb sajátosságából, a moz-

gásból fakad. Egy másik ilyen atavisztikus tulajdonságom a mozgással összefüggő vadászszennvedély teljesen ártalmatlan formája, a gombászás. Például múlt ősszel a kiadós esőzések után egészen fejedelmi zsákmányt ejtettünk feleséggel: több mint öt kiló csiperkét és illatos pereszkrét. Gyerekkoromban házunk udvarában kezdődött az erdő. Ott vagy a réten tavasztól ősziig mindig nőtt gomba, és a gomba megtalálása, leszedése mindmáig a siker mámorával tölt el. És persze ehhez a szennvedélyhez a siker mellett hozzátartozik a kudarc vagy az esetleges kockázat vállalása is. Hogy ez utóbbiból minél kevesebb legyen, gombaismerői oklevelet szereztem, ami nem azonos a gombaszakértőivel. Arra azonban elegendő, hogy biztonsággal megkülönböztessem a fogyaszthatót a mérgezőtől, az ízletest a hitványtól, amelyért lehajolni sem érdemes. Visszatérve rögeszmémhez, hogy valami értelmes ars poétikával végezzem ezt a beszélgetést: a gombaismerethez hasonlóan íróként, műfordítóként és esszéistaként is igyekszem megkülönböztetni a fogyaszthatót a mérgezőtől, az ízletest a hitványtól, amelyért még lehajolni sem érdemes. Igyekszem úgy tenni, mintha ez volna a legfontosabb dolog a világon. Ha ez túl patetikusan hangzik, van egy sokkal egyszerűbb művészi hitvallásom is: a félelmetes memóriám. Ennek köszönhetően, mióta az eszemet tudom, magammal hurcolom az egész életemet, emberekkel, nevekkel, eseményekkel telezsúfolva, megterhelve. És ettől a tehertől többek között az írás, illetve mások bőrébe bújva a műfordítás segít megszabadulni.

Zsille Gábor